

MARTIN ŠRAJER / 10. 12. 2025

Když se člověk nesetká s filmem na základní škole, nemusí se s ním potkat nikdy.

Rozhovor o filmové výchově s Jiřím Forejtem

Jiří Forejt je pedagog, dramaturg a odborný asistent na FAMU, který se dlouhodobě zasazuje o začleňování filmové výchovy do školních osnov. Nyní na základě svého disertačního výzkumu napsal knihu *Filmová a audiovizuální výchova*, jejímž záměrem je mj. vymezení, sjednocení a stabilizace oboru filmové a audiovizuální výchovy. V rozhovoru Forejt přibližuje vznik dané publikace, která zaujme už svou výraznou modro-oranžovou grafickou úpravou, a zároveň se zamýšlí nad obecnějšími otázkami, jako je potřeba výchovy k mediální gramotnosti v digitálním věku, historické příčiny pomalejšího etablování filmové výchovy oproti výchově dramatické či pokračující snaha o institucionální ukotvení, profesionalizaci a rozšíření oboru.

Jak vaše kniha vznikla, co byl primární impuls?

Původně vznikla jako završení mého disertačního studia na FAMU. Komise mou disertaci doporučila k vydání, protože u ní spatřovala možnost praktické aplikace. Její převedení do knižní podoby ale vyžadovala velké úpravy i proto, že se toho od jejího napsání v daném oboru, který se neustále dynamicky vyvíjí, odehrálo strašně moc.

Co je hlavním záměrem knihy a na koho jste při jejím psaní cílil?

Kniha se snaží otevřít základní otázky oborové identity, protože to prostředí je hodně pestré a začíná se v něm pohybovat víc a víc lidí. Proto jsem vnímal potřebu nějakého

společného základu, pojmenování hlavních rysů a roky utvářených základů, na nichž panuje shoda. Chtěl jsem osvětlit, že filmová výchova není ani natáčení filmů, ani filmová teorie, ale propojení oblasti školství a vzdělávání s filmovým průmyslem. Takže jsem cílil na lidi, kteří se filmovou výchovou zabývají, i na ty, kteří by ji chtěli vyučovat. Každý si z knihy může vybrat to, co se mu hodí. Kdo pracuje v kině nebo chce dělat lektorské úvody, podívá se na kapitulu o filmových projekcích a filmové rozboru. Kdo píše odbornou práci o filmové výchově a chce si vyzdrojovat, jak se filmová a audiovizuální výchova etablovala, tak se zaměří na první část knihy. A člověk, který pracuje ve filmovém archivu, se zas může inspirovat oddílem věnovaným raným filmům.

Historická část knihy se hodně věnuje dramatické výchově, která má v Česku delší tradici a je vám velkou inspirací při vymezování hranic filmové výchovy. Máte nějaké vysvětlení pro to, že se u nás tento obor na rozdíl od filmové výchovy tak dobře etabloval?

To je košatější problém. Filmová výchova, která se formovala kolem Borise Jachnina a různých filmových klubů, narazila na rok 1968 a normalizaci, kdy odpadla potřeba pěstovat kritické myšlení o filmu. Naopak nastoupila snaha o indoktrinaci. U divadla, které vzniká organičtěji, jako živé společenství lidí, kteří se setkávají na různých přehlídkách a seminářích mimo oficiální dohled, se tu kontinuitu podařilo udržet i napříč sedmdesátými a osmdesátými léty. Po revoluci tak bylo na JAMU a DAMU na co navazovat. Od existence silné komunity se pak odvíjí všechno ostatní. Filmová výchova prochází něčím podobným, ale se značným zpožděním, což je vidět třeba na Asociaci pro filmovou a audiovizuální výchovu. Už to není jen parta lidí, která to dělá jako volnočasovou aktivitu, ale profesionální organizace. Zároveň se prostředí začalo trochu diverzifikovat a tříštit. Taky proto mi přišlo důležité napsat knihu, která zkusí sjednotit, oč danému oboru jde.

Abychom se ale vrátili k obecné charakteristice knihy – lze o ní říct, že se nachází na pomezí teorie a jejího praktického uplatnění?

Ano, proto text prokládám případovými studiemi a praktickými příklady z vlastních zkušeností, abych si obhájil ty teoretické konstrukty. Sám ale nejsem vystudovaný pedagog, takže k pedagogickým kompetencím přistupuji s pokorou. Zároveň jsem

nechtěl, aby to byl sborník metod, protože za tím účelem vznikla například učebnice *Filmouka* nebo certifikovaná metodika. Mou snahou bylo vytvořit spojník mezi pedagogy a akademickou sférou. Když jsem před pěti lety jezdil po pedagogických fakultách a prezentoval filmovou výchovu, neměl jsem obor čím prezentovat. Teď jim tam můžu vyskládat všechny naše publikační výstupy.

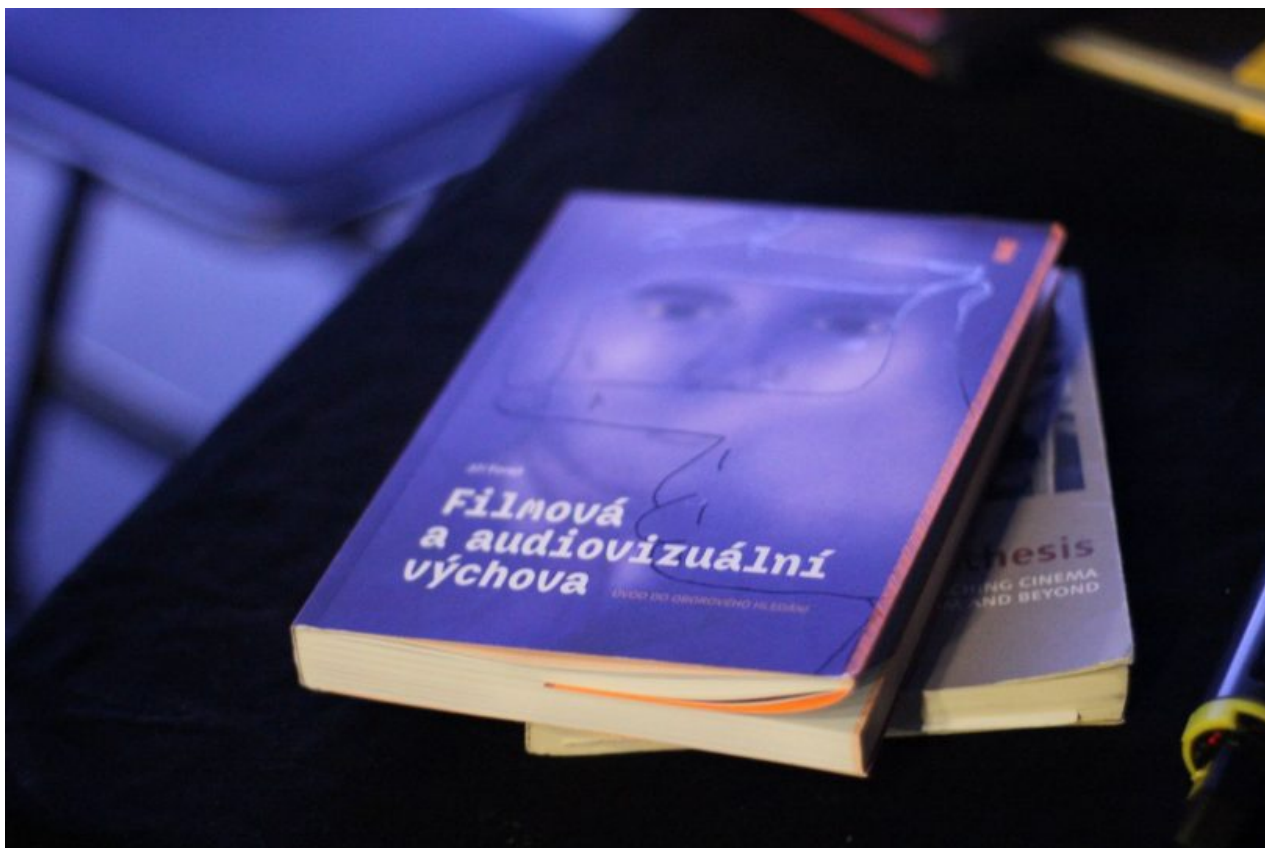
Znamená to, že na českých školách existuje poptávka po podobné publikaci?

Samotného mě zajímá, jaká bude odezva konkrétních učitelů. Při psaní jsem text konzultoval s učiteli z gymnázií a základek, ale současně nemám iluze o tom, že učitel v běžném provozu má kapacitu načítat knihy podobného ražení. Ten spíš potřebuje onu certifikovanou metodiku nebo nějaký kurz. Konkrétně na FAMU děláme semestrální kurzy pro učitele. Mezi učiteli ale mohou být tací, kteří potřebují nějakou širší teoretickou a historickou základnu. A myslím, že víc zájemců by mohlo být mezi studenty pedagogických fakult nebo institucí jako AVU, kde podle nedávného šetření velká část absolventů později učí na různých typech škol.

Proč je podle vás dnes důležité zavést obor filmové a audiovizuální výchovy?

Má to pro mě dvě roviny. Jedna je taková staromilská, vycházející z mého oblíbeného citátu od Truffauta (*jehož podobizna je i na obálce knihy, pozn. red.*), který jednou prohlásil, že v budoucnu bude počet filmařových diváků přímo úměrný počtu jeho přátel. K filmové kultuře je podle mě třeba přistupovat jako ke společenství, které se musí budovat, opečovávat. Instituce kina představuje pro naši generaci určitou cinefilní konstantu, ale pro přicházející generace to už neplatí. Filmová výchova, práce s publikem od mladšího věku, podle mě může pomoci navrátit tenhle typ diváctví do hry a zachovat relevanci kina i pro následující dekády.

A druhá věc – pro mladé lidi je audiovize absolutní samozřejmost, která je obklopuje. Ta časová investice do chytrých zařízení, která pořád nosíme v kapse, je obrovská. Existují na to i různé kvalitativní výzkumy, z nichž cituji v knize. Učitelé nemůžou žákům nabídnout technologickou gramotnost. Středoškoláci nebo děti na druhém stupni mají často větší obeznámost s tím, co telefon a různé aplikace umí. Nabízí se ale možnost využít technologie ve vzdělávacím procesu, ukázat jiný způsob práce s něčím, co mladí lidé berou jako samozřejmou součást svých životů nebo co jen pasivně přijímají, aniž by si uvědomovali, že mohou být spolutvůrci.

© Vera Harrer

V knize operujete s myšlenkou Martina Čiháka, podle kterého by současně s kultivací vztahu k médiu mělo docházet i ke kultivaci člověka, jeho osobnosti. Co nového o nás samých nám může odhalit filmová a audiovizuální výchova?

Když na různých přehlídkách sleduju tvorbu dětí a mladých lidí, tak vidím, jak se vyrovnávají s různými svými traumaty, úzkostmi, které je determinují. Médium filmu jim umožňuje se s lehkou distancí vztáhnout k věcem, které je trápí. V těchto polohách – duševní zdraví mládeže a sebevyjádření – mi přijde důležitá výchova k umění, resp. výchova využívající různé metody a techniky daného umění. Ten obor může být i kurátorským arbitrem v tom, co dětem doporučovat, jak se v tom obrovském množství obsahu orientovat, aby se k nim dostaly filmy a seriály, které pro ně budou v tomhle ohledu objevené. Vidíme to už teď, když se distributoři při plánování svých strategií obracejí na odborníky z oblasti filmové výchovy. Podobně festivaly akcentují linku filmů pro děti a mládež a zajímá je, jak s tímto segmentem publika pracovat.

Zároveň je asi těžké konkurovat různým influencerům na YouTube, TikToku a dalších platformách.

Učitel nezmění, v jakém mediálním prostředí se děti pohybují, ale může nabízet formativní momenty. Jak říká Alain Bergala, kterého cituju na začátku knížky – když se člověk nesetká s filmem na základní škole, nemusí se s ním potkat nikdy. To neznamená, že by pak nevstřebával audiovizuální obsah, nebo že neuvidí žádný film, ale že je důležitý ten iniciační moment – zjištění, jak hodnotný může být v určitém období života umělecký zážitek z určitého typu filmů. Proto si myslím, že je stěžejní součástí výuky toho oboru návštěva kina. Alespoň jednou, dvakrát do roka. Podle statistik Asociace provozovatelů kin tvoří více než pětinu celkové nabídky programu jednosálových kin projekce pro mladé publikum. Jde ale o to, aby to nebyla promarněná příležitost, pohodlná sázka na film, o kterém se zrovna mluví, ale aby ta projekce byla opatřená lektorským úvodem a pokračovala například zapojením metodických materiálů. Pak může jít spíš o iniciační moment.

Co si pamatuji například z hodin literatury ze základky, tak film byl často jen příležitostí, jak strávit hodinu dvě sledováním adaptace nějakého klasického literárního díla.

Školy mají docela velkou svobodu ve vytváření školních vzdělávacích plánů. Můžou vytvářet i předměty, který vybředávají z klasického členění, na které jsme zvyklí. Můžou dělat určité fúze nebo vytvářet nové formy pro obsahy, které Rámcový vzdělávací plán pojmenovává. Ale neděje se to, protože je to komplikované. Přitom ale stačí navázat na něco, co už existuje. Právě čeština je přitom jedním z přirozených partnerů filmové výchovy skrze velkou tradici literárního rozboru. Nabízí se přidání modulu zaměřeného na rozbor filmů.

Bavíme se spolu na FAMU, kde se obor filmové výchovy už několik let formuje. V jaké je momentálně fázi?

Zrovna jsme měli prezentaci na kolegiu děkana, kde byl prezentovaný záměr na vytvoření pracoviště, které se bude jmenovat Centrum filmové a audiovizuální pedagogiky a bude na FAMU zajišťovat celoživotní vzdělávání i rozvoj pedagogických kompetencí učitelů, co tady učí. Filmová a audiovizuální výchova by se zde měla rozvíjet prostřednictvím kurzu dvouletého pedagogického minima. Lidi, kteří už mají vystudovanou audiovizi, pak budou moct učit na středních a základních školách. Zároveň bude vznikat zázemí i pro další výzkumné projekty. Protože platí, že bez

vysokoškolských výzkumných pracovišť ten obor potřebný respekt nezíská. Považuji v tom ohledu za šťastnou shodu okolností, že už pro Andreu Slovákovou to bylo podstatné téma a stávající děkan David Čeněk je tomu taky otevřen a sám se filmové výchově věnoval, byl u zrodu Asociace pro filmovou a audiovizuální výchovu.

Vaše kniha končí manifestem toho, jak by měl obor filmové a audiovizuální výchovy ideálně vypadat v roce 2035. Jste optimista v tom, že se tyto body podaří naplnit?

Ten manifest vznikl z podnětu editorky Markéty Magidové, aby kniha měla nějakou tečku a zároveň ukazovala trajektorii do budoucnosti. To podtrhují i vesmírné ilustrace Nikoly Logosové. Paralela s člověkem na Měsíci a prioritami civilizace mi přijde fascinující. Některé projekty neustále odsouváme na druhou kolej. Základem té vize je to, že se na opečovávání oboru nevykašleme, že nezůstaneme u toho, že máme učebnici, metodiku. Musíme motivovat lidi, aby v oboru působili tím, že budeme maximálně inkluzivní, i tím, že je to uživí. Bez toho může jít jen o krátkodobé vzednutí, radost z toho, že jsme se dostali na Měsíc, ale dalších padesát let se nic neodehraje. Tomu bych chtěl předejít.